

175

FRIEDRICH REINHOLD KREUTZWALD

„Jätata, poeg, isa iluks...”

1921 asutati koolidevaheline Võru Noorsoo Karskusühing. Alkoholiismivaba kasvatus kõrval taheti tegelda Võru suure poja, karskusaate eest võitleja Fr. R. Kreutzwaldi mälestuse jäädvustamisega. Küll oli seda proovitud juba eelmise sajandi lõpul ja käesoleva alguses. Karskusseltsi algatusel oli 22. septembril 1903 Lauluisa 100. sünniaastapäeva tähistamiseks korraldatud maa-kondlik laulupidu, kus ühendkoore ja orkestreid juhatasid K. A. Hermann ja A. Läte. Lauluisa mälestusfondi laekus 100 rubla. Lajalutuslikumat korjandust ei olnud lubatud. Tsaari-Venemaa lõpupäevil läks ka hoiustatud rahaks kaotsi.

Nende ürituste innustaja oli kooliõpetaja Jakob Teder. Kasariitsa valla Jaani vallakooli 19-aastase koolmeistrina kirjutas ta 1895 oma päevikusse: «Mina ei taha ega saa enne rahulikult puhata, kui ei ole Lauluisale Fr. R. Kreutzwaldile vääriline ausammas ehitatud.»

Saanud Võru poeglaste gümnaasiumi ja Võru 1. segaalgkooli looduslooõpetajaks, lootis J. Teder, et kodanliku riigi päevil on muutunud suhtumine rahvuseepose loojasse. Tegelikkus tõi valusa pettumuse. Öeldi lausa, et on «tähtsamad mälestada kui mingisugust tohtrit». Eesti noored kirjandusharitlased pidasid «Kalevipoega» nähtuseks, mis väärib unustamist. Kõik Võru organisatsioonid keeldusid Tedre ettevõtet toetamast. Jäi üle vaid õppiv noorsugu.

J. Teder saiminugi, tolleaegse õpilase ja noorsoo karskusühingu liikme vaimseks kujundajaks.

Sooja südamega, impulsiivse inimesena kandis ta endas veel rahvusliku ärkamisaja naiivset paa-tost, mis siiski noori süttis. Sa-geli käsitles ta loodusloo ja ema-keele tunnis Kreutzwaldi ja «Kalevipoega». Lauluisa nime ütles ta alati koos tiitliga «doktor». Teder ei õpetanud meid mõistma ja hindama üksnes Kreutzwaldi loomingut, vaid ka tema ellusuh-tumist.

Lõpuks leidis J. Teder endale ettevõtliku liitlase 1921 avatud Võru Õpetajate Seminari direk-toris Joh. Käisis. Nii kutsutigi nende meeste algatusel Võru Noorsoo Karskusühingu poolt 1923. aasta alguses kokku Võru organisatsioonijuhtide nõupidamine. Päevakorras oli vaid üks küsimus: Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Mälestuse Jäädvustamise Seltsi asutamine.

Oma energilises ja resoluut-ses sõnavõtus rõhutas Joh. Käis: «Meile jääks tulevikus igavene häbiplakk, kui me, käed rüpes, vaatame rahulikult pealt, kuidas meie noored ja lapsed koguvad margakeste haaval vahendeid, et esimesele tõeliselt suurele eest-lasele, kes meie kultuuri maailma-areeniile viis, püstitada aegades seisev monument...»

Sõnavõtu mõistmiseks lisagem, et samal koosolekul andis ühingu esimees J. Teder Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Mälestuse Jäädvusta-mise Seltsile üle hoiuraamatud 75 000 margale. See soliidne sum-ma oli kogutud J. Tedre eestvõt-tele noorkarsklaste pidudest. Noid oli õpitöö vaheaegadel korralda-tud ka maal.

Seltsi juhatusse valiti maakon-na ja linna tähtsad tegelased,

Tallinnas asutati seltsi osakond. Aineliste vahendite küsimus hak-kas laheneda. Seminari nais-õpilased korraldasid peo, mille puhastulu — 2065 marka — anti Lauluisa mälestusfondi.

Lõpuks korraldas selts üleriigilise korjanduse 1006 korjandus-lehega. Täidetult laekus 585 lehte 27 000 margaga. Lehe lasksid tühjalt tagastada tolleaegsed kodanlikud riigi- ja rahvajuhid, nagu J. Tõnisson, J. Teemant, A. Anderkopp, A. Oinas jt. Seal-hulgas ka rahvusliku suurette-võtena reklameeritud M. Jänese kaubamaja Tartus. Küll aga lac-kusid korjanduslehed õpetajatelt ja kultuuritegelastelt, nagu Joh. Käis, K. Leinus jt., kuni 500-margaste annetustega.

Samaaegselt kogus Teder Kreutzwaldile ja tema perekon-nale kuulunud esemeid. Tema jalgsimatkad ulatusid suure maa-konna kõigisse nurkadesse, palju abi oli Kreutzwaldi üleaedsest Julie Escholtzist. Nii kogunes J. Tedre tagasihoidlikku korterisse tulevase Kreutzwaldi memoriaal-muuseumi esemeid ja trükiseid. Neid oli kapis ja kapi peal, laual ja voodi all. Tänu sellele võib muuseum end lugeda paljude uni-kaalsete väärtuste omanikuks.

Kõigile huvitatutele, eriti õppi-vale noorsoole olid need esemed tema korteris alati kättesaada-vad. Tutvumist saatsid Tedre enda väsimatud ja hingestatud kommentaarid. Olin selles sõbra-likus ja vaimuermas peres sage-dane külaline ja viisin sinna oma kaasõppureidki.